

Memòria de gestió del PARC NATURAL DE PENYAGOLOSA 2022

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
VEU

Parc natural
de penyagolosa

1. Introducció al Parc Natural de Penyagolosa

1.1 Descripció general del Parc Natural de Penyagolosa

El Parc Natural de Penyagolosa, localitzat entre els termes municipals de Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río, representa una fita geogràfica de primer orde i un referent cultural molt arrelat en la tradició valenciana. Amb les seues 1.094,45 ha, comprèn la Forest d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa i el seu pic més elevat (1814 m d'altitud) és considerat el sostre de la Comunitat Valenciana per excel·lència, només superat per l'Alt de les Barraques (Cerro Calderón).

En els últims contraforts del Sistema Ibèric i la Serralada Litoral Catalana, el massís de Penyagolosa forma part d'un encreuament d'ambients geològics, biològics, culturals i socials. Aquesta terra de transició entre els pobles d'interior i els pobles pròxims a la costa impregna el caràcter dels seus pobladors, acostumats als rigors del clima.

Penyagolosa és el pic senyera per als valencians i també un referent per a l'excursionisme. Les seues cimes, llomes, turons, sendes i inclús penya-segats han format part de les vides de diverses generacions de muntanyencs.

Aquest espai natural compta amb diferents figures de protecció; va ser declarat Parc Natural l'abril de 2006, es va designar com a Zona d'Espcial Protecció per a les Aus (ZEPA) el maig de 2000 i va ser proposat pel Govern Valencià com a Lloc d'Interés Comunitari (LIC) el juliol de 2001.

Es tracta d'un Parc amb una riquesa faunística i botànica excepcional, destacant les grans rapinyaires com l'àguila reial i la presència de gat salvatge, cabra salvatge i cabirol. És de destacar la presència del roure valencià, del teix i d'interessants formacions de roure reboll.

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona de menys de 20 ha, en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), el lletsó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

Hi ha multitud de vestigis dels pobles que van habitar i van passar per Penyagolosa; així en la contornada del Parc es localitzen assentaments ibers, restes de calçades romanes, etc.

Menció a part constituïx l'ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Va ser un antic convent de cenobites i està integrat per un conjunt arquitectònic d'estil neoclàssic del segle XVII, construït sobre unes ruïnes anteriors. Tots els anys se celebren esdeveniments amb centre en el santuari, el més conegut dels quals és l'antiga romeria dels "Pelegrins de les Useres". Altres pelegrinatges dels pobles que rodegen el massís són les de Vistabella del Maestrat, Culla, Xodos i Puertomingalvo.

No menys important és el patrimoni construït vinculat al medi rural tradicional, centrat en els "masos" i edificacions relacionades (pallers, eres, corrals, etc.) el conjunt dels quals posseïx un gran valor històric i cultural. Construccions de pedra seca com a murs i casetes formen part del paisatge habitual d'aquest espai natural i dels seus voltants.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

1.2. Normativa

Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat Valenciana, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana.

Oferix, amb la figura de protecció denominada Parc Natural, una via jurídica idònia per a mantindre la protecció dels valors mediambientals de l'espai natural. Aquesta llei estableix en l'article 31 la necessitat d'elaborar un pla d'ordenació dels recursos naturals amb anterioritat a la declaració d'un Parc Natural.

Decret 49/2006, de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat, pel qual s'aprova el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

Aquest decret constituïx la norma d'ordenació del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'ordenació, la conservació, la regeneració si és el cas, la millora i l'ús sostenible dels recursos naturals i culturals del massís de Penyagolosa.
- L'execució d'una estratègia de desenvolupament sostenible econòmic i social per al massís de Penyagolosa, basada en la conservació i l'ús racional dels recursos naturals i tenint en compte que l'actual paisatge forestal de la zona és, en bona part, el resultat de la intensa gestió forestal desenvolupada durant segles.
- El foment de la col·laboració i el suport mutu entre els organismes de l'Administració Local de la zona i els distints agents socials i econòmics implicats en el Pla. Tot això conforme amb les competències i atribucions de les dites entitats locals i atenent als legítims drets i interessos dels titulars privats dels terrenys, els recursos i les activitats econòmiques.

L'extensió de la superfície del PORN és de: 26.497,7 ha.

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos, Villahermosa del Río, Castillo de Villamalefa i Llucena.

Decret 50/2006 de 7 d'abril, del Consell de la Generalitat Valenciana de declaració del P.N. de Penyagolosa.

Aquest decret constituïx la norma fundacional del Parc Natural i estableix com a objectius els següents:

- L'objecte i la finalitat de la declaració del Parc Natural de Penyagolosa.
- L'àmbit territorial.
- El règim de protecció i gestió. L'elaboració i tramitació del Pla Rector d'Ús i Gestió del Parc Natural de Penyagolosa.
- La naturalesa i composició de la Junta Rectora del Parc Natural de Penyagolosa.
- Les funcions del director-conservador del Parc Natural.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- El finançament i el règim d'infraccions.

L'extensió del Parc (Zona de Protecció) és de: 1.094,45 ha

Municipis: Vistabella del Maestrat, Xodos i Villahermosa del Río.

1.3. Figures de protecció

Parc Natural:

La Generalitat Valenciana, en exercici de les seues competències en matèria de medi ambient, segons l'article 31.10 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, va promulgar la Llei 11/1994, de 27 de desembre, de la Generalitat, d'Espais Naturals Protegits de la Comunitat Valenciana. Dita Llei estableix la figura del Parc Natural com especialment indicada per a la protecció d'espais naturals valuosos de forma compatible amb l'ús sostenible dels recursos naturals en els sectors forestal, ramader, cinegètic, agrícola i de serveis, així com amb l'exercici d'una important funció social en l'estudi, l'ensenyament i el gaudi ordenat dels valors ambientals i culturals.

La figura de Parc Natural, és també especialment adequada per a la gestió d'aquells espais naturals que, com en el cas de Penyagolosa, es caracteritzen per uns valors ambientals i paisatgístics que s'han configurat històricament en estreta interacció amb l'activitat humana del medi rural.

Per l'elevat interès geològic, biològic, històric i paisatgístic d'aquest espai natural, el Consell de la Generalitat per mitjà del Decret 50/2006 de 7 d'abril, va declarar el P.N. de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Monument Natural:

El Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres discorre durant més d'un quilòmetre dins de la delimitació actual del Parc Natural de Penyagolosa i en aproximadament 13,2 quilòmetres dins de l'àmbit d'aplicació del Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa.

El Camí dels Pelegrins de les Useres és l'itinerari tradicional del pelegrinatge que li dona nom i se celebra tots els anys l'últim divendres del mes d'abril en una ruta d'aproximadament 35 km que acaba en l'Ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Discorre pels termes dels municipis de les Useres, Llucena, Xodos i Vistabella del Maestrat. El Monument Natural està constituït per una àrea d'amortiment d'impactes que consistix en una franja contínua de terreny de 50 metres d'amplària a un i a l'altre costat del camí, mesurats a partir de l'eix central d'aquest en projecció horitzontal i perpendicular a dit eix.

El camí discorre entre terrenys de cultiu, lletiscars i coscollars, carrascars i pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*) en les seues parts més baixes, mentre que en les més altes predominen les pinedes de pinassa (*Pinus nigra*) i roig (*Pinus sylvestris*) esguitats per rouredes (*Quercus faginea*).

El Decret 40/2007, de 13 d'abril, del Consell, va declarar El Camí dels Pelegrins de les Useres com a Monument Natural.

Lloc d'Interès Comunitari:

Per mitjà de la Directiva 92/43/CEE denominada "Directiva d'Hàbitats", els estats membres es comprometen a preservar els hàbitats d'interès comunitari que, estant reconeguts com a Llocs d'Interès Comunitari (LIC), aquests formen part de la Xarxa Natura 2000. El massís de Penyagolosa va ser proposat com a LIC el 10 de juliol de 2000 amb una superfície de 31.921ha albergant els municipis de Vistabella del Maestrat, Xodos, Llucena, Castillo de Villamalefa, Villahermosa del Río, Cortes de Arenoso i Zucaina.

Zona d'Especial Protecció per a les Aus:

Les zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) són espais que formen part de la Xarxa Natura 2000, designats pels estats membres segons la Directiva 92/43/CEE denominada "d'Hàbitats" i la Directiva d'Aus Silvestres 79/409/CEE. El massís de Penyagolosa és zona ZEPA des del 9 de maig de 2000 i es va ampliar en l'Acord de 5 de juny de 2009, del Consell, d'ampliació de la Xarxa de Zones d'Especial Protecció per als Ocells (ZEPA) de la Comunitat Valenciana. (DOCV núm. 6031, de 09.06.2009) i Acord de 27 de novembre de 2009, del Consell, de correcció d'errors en els annexos I i II de l'Acord de 5 de juny, del Consell, d'ampliació de la Xarxa de Zones d'Especial Protecció per als Ocells (ZEPA) de la Comunitat Valenciana. (DOCV núm. 6155 de 30.11.2009)

Engloba als municipis de Castillo de Villamalefa, Cortes de Arenoso, Llucena, Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat, Xodos i Zucaina i comprèn una extensió de 53.227,19ha.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Microreserva de Flora:

L'Ordre de 16 de novembre de 1998, de la Conselleria de Medi Ambient, va declarar el Barranc de la Pegunta microreserva vegetal, per a afavorir la conservació d'una zona d'11,4 ha, en la qual conviuen espècies botàniques rares, endèmiques o amenaçades com el lliri de neu (*Galanthus nivalis*), el lleusó de bosc (*Hieracium valentinum*), el grèvol (*Ilex Aquifolium*) i el teix (*Taxus baccata*).

Per l'Ordre de 19 de setembre de 2003 de la Conselleria de Territori i Habitatge, es va declarar la microreserva de la Picossa amb 4,05ha. al terme de Vistabella del Maestrat. En ella es poden trobar les espècies prioritàries: *Jasione mansanetiana* i el teix (*Taxus baccata*).

Reserves Naturals Fluvials (RNF):

Al BOE del 30 de desembre de 2022 es reflecteix l'Acord del Consell de Ministres pel que és declaren Reserves Naturals Fluvials (RNF) diversos trams que afecten el PORN de Penyagolosa:

- Un tram del riu Villahermosa des del límit amb Aragó fins prop del poble de Villahermosa del Río. Aquest tram forma part del límit del PORN en Àrea de Protecció Ecològica.
- Un tram del riu Montlleó que coincideix amb el límit de terme municipal de Vistabella i límit del PORN en Àrea de Protecció Ecològica.
- El barranc del Forcall (que forma part de la RNF del riu Montlleó) que discorre íntegrament pel terme de Vistabella i per l'Àrea de Protecció Ecològica del PORN.

1.4. Personal del Parc Natural de Penyagolosa

En l'exercici de l'any 2022 el Parc Natural disposava del següent personal adscrit:

Un Director-conservador responsable de la gestió tècnica de l'espai natural.

El director-conservador va ser nomenat amb efectes del 15 de juny de 2016. Les funcions del director-conservador són:

Adoptar les decisions relatives a la gestió del Parc Natural que no hagen sigut expressament reservades a altres òrgans, incloses totes aquelles que deriven del PORN del Massís de Penyagolosa i aquelles que s'establisquen en el Pla Rector d'Ús i Gestió que es formule per al Parc.

Ostentar la direcció tècnica i la coordinació del personal assignat al Parc Natural, com també de les instal·lacions i equipaments vinculades a la gestió d'aquest.

Elaborar les propostes de pressupostos i de programes de gestió, com també la proposta de memòria anual d'activitats.

Ostentar la representació ordinària del Parc Natural davant dels col·lectius ciutadans i les entitats públiques i privades rellevants, a l'efecte d'assegurar la participació pública en la gestió de l'espai,

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

com també davant de les instàncies tècniques, científiques i de coordinació i cooperació administrativa que corresponguen.

Emetre els informes exigits per la legislació o els instruments d'ordenació del Parc. Així com els informes que els siguin requerits per la conselleria competent en matèria de medi ambient en aquells procediments promoguts per l'administració o particulars que afecten el Parc Natural.

Equip de divulgació i educació ambiental:

Està constituït per dos educadors ambientals, que s'encarreguen de les tasques relacionades amb l'ús públic i la divulgació dels valors del Parc natural, així com l'educació ambiental.

Aquest equip es va reforçar amb una educadora més durant els mesos de juny, juliol i agost.

Equip de conservació i manteniment:

Integrat per un capatàs i tres peons que s'encarreguen dels treballs de conservació de l'espai natural i el manteniment de les infraestructures.

Equip de conservació i manteniment del Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres:

Integrat per un capatàs i tres peons que s'encarreguen dels treballs de conservació de l'espai natural i el manteniment de les infraestructures.

1.5. Composició de la Junta Rectora

- El conseller competent en matèria de medi ambient, en la seua condició de president nat de la Junta Rectora.
- El president de la Junta Rectora, anomenat pel Consell de la Generalitat a proposta del conseller competent en matèria de medi ambient.
- El director-conservador del Parc Natural, que actua com a secretari.

Un representant de cada una de les conselleries:

- Conselleria de Política Territorial, Obres Públiques i Mobilitat.
- Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.
- Conselleria de Justícia, Interior i Administració Pública.
- Conselleria d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball;
- Un representant en matèria d'agricultura de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica.
- Un representant en matèria de medi ambient de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i transició Ecològica.
- Un representant de la Secretaria Autonòmica de Turisme.
- Un representant de la Diputació Provincial de Castelló.
- Un representant per cadascun dels Ajuntaments: Villahermosa del Río, Vistabella del Maestrat i Xodos.
- Un representant del grup d'acció local Associació Palancia-Mijares, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant del grup d'acció local Associació per al Desenrotllament Integral dels Ports-Maestrat (PORTMADER), designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de la Fundació Penyagolosa, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de l'Associació de Veïns d'El Carbo, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de la Federació d'Associacions de Veïns de la Comunitat Valenciana, designat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de l'associació Amics del Penyagolosa, triat lliurement per aquesta entitat, pel termini que ella establisca.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- Un representant de la Federació d'Esports de Muntanya i Escalada de la Comunitat Valenciana, triat lliurement per la dita entitat, pel termini que ella establisca.
- Un representant de les associacions excursionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat lliurement per les dites entitats de comú acord entre elles.
- Un representant de la Universitat Jaume I, designat per l'esmentada entitat acadèmica.
- Dos representants de les associacions conservacionistes que exerceixen activitats en la zona, amb caràcter rotatori biennal, triat per les dites entitats de comú acord entre elles.
- Un representant, amb caràcter rotatori biennal, de les societats de caçadors dels municipis del Parc Natural, triat per les dites societats de comú acord entre elles.
- Dos representants dels propietaris privats de terrenys en el Parc Natural, amb caràcter rotatori biennal, triat pels mateixos de comú acord entre ells.
- Un representant de l'Associació Valenciana d'Agricultors, triat per aquesta entitat.
- Un representant de la Unió de Llauradors i Ramaders de la Comunitat Valenciana, designat per aquesta entitat.
- Dos representants de les organitzacions sindicals més representatives en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, elegits per aquestes entitats.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

2. Objectius:

Dins del marc normatiu i d'ordenació establert en el Pla d'Ordenació dels Recursos Naturals del massís de Penyagolosa, l'any 2022 el règim de protecció aplicat al Parc Natural i les actuacions dutes a terme en ell han perseguit el compliment dels següents objectius generals:

- Protegir i conservar el patrimoni cultural associat als valors ambientals i paisatgístics, amb especial atenció als elements historicoartístics, arquitectònics i etnològics i, en general, a aquells trets, estructures o béns que resulten del poblament humà en els últims segles.
- Corregir i minimitzar els impactes que l'activitat humana ha pogut ocasionar sobre els recursos naturals, paisatgístics i culturals.
- Promoure mesures directes per a la conservació, regeneració, millora, difusió i valoració dels elements i conjunts d'interés natural i cultural.
- Fomentar i coordinar programes d'actuació en matèria d'ús públic i privat dels recursos naturals i culturals, incloent-hi l'estudi, l'aprofitament sostenible, la investigació, l'ensenyança i el gaudi ordenat d'aquests.
- Potenciar i regular l'ús públic del medi, el qual compta amb una notable tradició en el massís de Penyagolosa, sent objecte d'atenció especial la recreació ordenada en la naturalesa, el senderisme, l'escalada clàssica, l'escalada esportiva, les carreres de muntanya i el turisme rural en les seues diverses modalitats.
- Facilitar i fomentar la participació de municipis, propietaris, usuaris i col·lectius socioeconòmics en la gestió de l'espai protegit i en el disseny d'estratègies d'actuació específiques.
- Promoure la coordinació i la concurrència d'iniciatives entre l'administració autonòmica, les corporacions locals i la iniciativa privada en les matèries relatives a la gestió del Parc.
- Suport a la població i corporacions locals en la seua relació amb l'administració i en el seu funcionament en l'exercici d'activitats no pròpies amb la conservació, però si compatibles amb els projectes d'ordenació.

3. Programa de conservació

Aquest programa té com a objectiu mantindre i/o recuperar l'estat de conservació de les espècies, els seus hàbitats i ecosistemes. Un programa en el qual s'impliquen tant l'equip de gestió, com les brigades de manteniment del Parc Natural, del Camí dels Pelegrins i de la Xarxa Natura 2000, assessorats per diferents especialistes tant de la Conselleria com de les universitats valencianes.

A més, responent al criteri de preservar no sols el patrimoni natural, sinó també l'històric i cultural, es fan diferents treballs per a la conservació d'altres elements patrimonials de l'àmbit del parc, com a fonts, construccions de pedra en sec, construccions tradicionals, etc.

3.1. Conservació de flora

3.1.1. Censos d'espècies del Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada (CVEFA)

Des del Parc Natural fem el recompte anual del lliri de neu, per la seua banda els tècnics del Servei de Vida Silvestre i la brigada de la Xarxa Natura 2000 col·laboren en el cens d'espècies del Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada (CVEFA). En 2022 es van realitzar els censos de les següents espècies:

Especie	Municipi	Total exemplars
Pírola (<i>Moneses uniflora</i>)	Vistabella del Maestrat	55
Búgula de bosc (<i>Ajuga pyramidalis</i>)	Vistabella del Maestrat i Xodos	1836
<i>Laserpitium latifolium</i>	Vistabella del Maestrat	785
Clavell dels cartoixans (<i>Dianthus carthusianorum</i>)	Vistabella del Maestrat	1695
Lliri de neu (<i>Galanthus nivalis</i>)	Vistabella del Maestrat	18093
Groseller (<i>Ribes uva-crispa</i>)	Vistabella del Maestrat	4
Boneter europeu (<i>Euonymus latifolius</i>)	Vistabella del Maestrat	21
Gerani de Cavanilles (<i>Erodium celtibericum</i>)	Vistabella del Maestrat	1318

La taula inclou per tercer any consecutiu les dades de la pírola (*Moneses uniflora*), espècie descoberta en 2020 a Penyagolosa la qual va ser inclosa en el nou Catàleg Valencià d'Espècies de Flora Amençada en la categoria "d'en perill".

Les xifres exposades es refereixen a nombre d'individus, encara que per a la búgula de bosc (*Ajuga pyramidalis*) es parla de rosetes (amb i sense escapus florals) i en el de *Moneses uniflora* de ramets, unitats que permeten el seu comptatge, però que no tenen per què correspondre's a individus genèticament diferents.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

A l'hora de comparar els resultats que es presenten en les memòries, cal considerar que per a les espècies catalogades com “en perill” els censos són anuals, però per a les espècies “vulnerables” o protegides no catalogades” les localitats se censin cada dos anys, per la qual cosa un any se censa una part de les localitats i l'any següent l'altra part.

3.1.2. Tala i poda d'arbres

Amb la finalitat d'evitar danys amb la possible caiguda de pins o altres arbres afectats per causes naturals (vent, neu, etc.) les brigades del parc i de la Xarxa Natura 2000 han talat, podat, partit i apilat diferents exemplars d'arbres

Lloc	Especie	Motiu	Total
Bc. de la Pegunta	Pi negre (<i>Pinus nigra</i>) i Pi roig (<i>Pinus sylvestris</i>)	Afectat per causes naturals	54 exemplars talats
El Planàs	Pi indeterminat (<i>Pinus sp</i>)	Afectat per causes naturals	12 exemplars talats
El Planàs	Quercínia (<i>Quercus sp</i>)	Afectat per causes naturals	10 exemplars talats
GR-33	Pi indeterminat (<i>Pinus sp</i>)	Afectat per causes naturals	7 exemplars talats
La Picossa	Pi indeterminat (<i>Pinus sp</i>)	Afectat per causes naturals	119 exemplars talats
La Picossa	Quercínea (<i>Quercus sp</i>)	Afectat per causes naturals	10 exemplars talats
Lloma Bernat	Pi indeterminat (<i>Pinus sp</i>)	Millora d'accés al depòsit de prevenció d'incendis	20 exemplars talats

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.3. Desbrossaments

A més dels desbrossaments associats a l'ús públic de sendes i àrees recreatives que realitzen les brigades del Parc i la del Camí dels Pelegrins (vegeu apartat 6), la brigada Xarxa Natura 2000 realitza en alguns punts del Parc i el seu entorn, tasques de desbrossament amb l'objectiu concret d'afavorir el creixement d'espècies catalogades de flora, en disminuir la hiperdensitat de l'espècie esbrossada. En 2022 aquests desbrossaments s'han realitzat en els següents llocs:

Especie	Lloc	Total superfície
Esbarzer (<i>Rubus ulmifolius</i>)	Microreserva de flora del Barranc de la Pegunta (Vistabella)	2040 m ²
Matollar	Microreserva de flora de la Picossa (Vistabella)	550 m ²
Herbassar	Tova del Carbo (Villahermosa del Río)	550 m ²

3.1.4. Producció de planta en el viver

La brigada Xarxa Natura 2000, amb la col·laboració de les brigades del Parc i del Camí dels Pelegrins fa treballs de manteniment continuat en el viver de Sant Joan consistents en regs, neteja d'eres, repicat de plàntules de diverses espècies, recollida de llavors d'algunes de les espècies que es cultiven i podes dels arbres que envolten el viver.

3.1.5. Plantacions

En 2022 les brigades del Parc i del Camí dels Pelegrins van plantar en la zona del Rodesnar 70 plançons de roure reboll (*Quercus pyrenaica*) per a reforçar la població existent. I a més es van revisar, reparar i substituir els protectors de repoblacions fetes anys anteriors al Rodesnar.

Per la seua part, la brigada Xarxa Natura 2000 va realitzar una plantació de 364 exemplars de clavell dels cartoixans (*Dianthus carthusianorum*) en la zona del Planàs i l'arborètum.

D'altra banda, i ja en l'àmbit del projecte de reintroducció de la papallona apollo, es va fer una plantació de espècies nutrícies de la papallona en la llima Belart:

Espècie	Lloc	Total
<i>Scabiosa columbaria</i>	Llima Belart	335 exemplars
<i>Onopordum acanthium</i>	Llima Belart	30 exemplars
<i>Carduus assoi</i>	Llima Belart	20 exemplars
<i>Allium sphaerocephalon</i>	Llima Belart	20 exemplars

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

3.1.6. Situació i treballs de sanitat forestal en l'àmbit del PORN de Parc Natural de Penyagolosa

La presa de decisions de gestió en matèria de Sanitat Forestal es fonamenta en la informació recollida durant la campanya de Prospecció Fitosanitària de les muntanyes de la Comunitat Valenciana que tots els anys, i des de 1996, es realitza en la primavera. En ella, els i les Agents Mediambientals avaluen de cadascuna de les divisions mínimes d'avaluació o masses considerades. El processament i anàlisi d'aquesta informació contribueix de manera decisiva a la presa de les decisions de gestió dels insectes forestals potencialment nocius, perseguint que les seues poblacions es mantinguen per davall d'un llindar de danys determinat.

L'assignació dels recursos destinats a l'àmbit d'aplicació del PORN del Parc Natural de Penyagolosa la realitza el Servei d'Ordenació i Gestió Forestal en col·laboració amb el personal tècnic dels Serveis Territorials de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica a Castelló. En aquest procés es rep el suport de l'Assistència Tècnica del Servei per a les Prospeccions de Quarantena i l'Estat Fitosanitari dels Forests de la Comunitat Valenciana de VAERSA, que ha comptat amb un tècnic i tres brigades per a la província.

S'exposa un resum de la informació recollida en la Prospecció Fitosanitària de 2022 en l'àmbit del PORN del P.N. de Penyagolosa, que inclou quatre masses dins del Parc Natural -"Sant Joan de Penyagolosa" (CS001M1 i M2), "Penyagolosa" (CS5197M1) i "Sanaüja" (CS5163M1)- i altres 71 situades fora d'aquest però dins de l'àmbit d'aplicació del PORN. Es presenten a més els treballs realitzats en matèria de Sanitat Forestal.

Els resultats de la Campanya de Prospecció 2022 mostren que la situació fitosanitària quant al grau d'infestació de processionària del pi suposen una lleugera disminució respecte a la campanya anterior, passant de grau 1 en 2021, a grau 0 en 2022 (el menor valor d'infestació possible), en les quatre masses estudiades al Parc Natural. Per a les masses avaluades en l'àmbit d'aplicació del PORN però fora del Parc Natural de Penyagolosa, si bé la situació per a la majoria de les masses és de baixa afecció com ve donant-se en les últimes inspeccions amb més del 90% de la superfície en graus 0 i 1, es citen per primera vegada en els últims anys 2 masses en grau 3. Es tracta de les masses 1 i 2 de la muntanya "Collado Bajo" (CS1061) en el TM de Castillo de Villamalefa.

Respecte als perforadors del pi, els i les Agents Mediambientals han detectat cites d'aquesta mena de diagnòstic en les 4 masses dins de l'àmbit del Parc Natural del Penyagolosa i en 47 masses dins de l'àmbit d'aplicació del PORN del Parc Natural. Totes elles van ser avaluades només amb nivell de "Presència", sent per tant resultats favorables i similars als obtinguts en 2021.

En la categoria d'altres insectes, igual que en l'anterior Campanya, no va haver-hi cites per a aquest grup en les masses situades dins del Parc Natural de Penyagolosa. En la resta de l'àmbit d'aplicació del PORN, va haver-hi 24 cites amb nivell de "Presència". Cal recordar en aquest punt que, dins de l'àrea afectada del PORN del Parc Natural, existeixen dos punts de mostreig (amb dos paranys cadascun) de la "Xarxa Permanent de Mostreig de *Lymantria dispar* a la Província de Castelló". Les dades recollides marquen que en aquesta campanya es manté la tendència d'increment en els registres anuals de captures, si bé les variacions interanuals més importants es van donar per al

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

període 2020-2021, mentre que en aquesta temporada l'increment mitjà de captures per parany és del 20% aproximadament.

Quant a malalties i fisiopaties, en la campanya 2022, el nombre de cites d'aquest grup de diagnòstics ha disminuït respecte a l'anterior temporada, principalment a causa de la reducció en les cites de "Fisiopatia de les pinedes" (que passa de 23 cites a 2). El "vesc" (*Viscum album*) continua sent el diagnòstic més citat per a aquest grup.

Respecte als treballs de sanitat realitzats, durant 2022 s'ha continuat amb tractaments per a disminuir les poblacions de la processonària del pi. Com altres anys s'han col·locat paranys en diferents masses de l'entorn de Penyagolosa, amb un total de 75 paranys a Sant Joan de Penyagolosa (Vistabella del Maestrat). Els paranys contenen en el seu interior una càpsula carregada amb feromona sexual sintètica, que exerceix una forta atracció sobre els mascles, els quals, una vegada al seu interior, no poden escapar. Amb això es persegueix reduir el nombre de còpules i per tant disminuir la reproducció en la població.

3.2. Conservació de fauna

3.2.1. Evolució de la població d'aus necròfagues en l'àmbit del PORN de Penyagolosa. Cens 2022

Les aus necròfagues o carronyeres són aquelles que s'alimenten sobretot de cadàvers, les quals compleixen un important paper ecològic i sanitari (eliminen de manera ràpida i neta restes en descomposició i eviten la propagació de malalties), però són extremadament sensibles a les alteracions en la piràmide tròfica i particularment a la utilització de tòxics o verins en el medi natural.

De les espècies presents a Espanya, a la Comunitat Valenciana es reproduïxen habitualment el voltor comú (*Gyps fulvus*) i l'aufrany (*Neophron percnopterus*), i s'ha començat un projecte de reintroducció del trençalòs (*Gypaetus barbatus*) a la Tinença de Benifassà. El voltor comú està inclòs en la Directiva d'Aus i en la Llista d'Espècies en Règim de Protecció Especial, i no es considera amenaçada a Espanya. Per contra, l'aufrany sí que ho està, i és una espècie que està classificada com a "Vulnerable" en el Catàleg Valencià de Fauna Amenaçada, mentre que el trençalòs ho està com a «En perill d'extinció» (Ordre 2/2022, de 16 de febrer). La Resolució de 13 de desembre de 2004, de la Direcció General de Medi Natural, va aprovar un programa d'actuacions per a la conservació d'ocells necròfags de la Comunitat Valenciana. Aquest programa conté les mesures per a garantir la conservació i recuperació de les espècies indicades, incloent-hi la protecció de colònies, seguiment de poblacions, funcionament de menjadors, investigació i establiment de contactes i mecanisme de participació amb col·lectius interessats o afectats per aquestes espècies.

Com a balanç de resultats d'aquest programa, es mostra a continuació l'evolució de les poblacions de voltor comú, l'única espècie que es reproduïx habitualment en l'àmbit del PORN de Penyagolosa. L'aufrany s'observa en aquest territori en migració encara que també hi ha parelles nidificant no gaire lluny dels seus límits.

Voltor comú

Des de fa pocs anys l'espècie torna a reproduir-se a les tres províncies valencianes. La població nidificant de voltor comú a la província de Castelló se censa anualment des de 1990, i n'està encarregat el personal del Centre de Recuperació de Fauna del Forn del Vidre (la Pobla de Benifassà) del seguiment de camp i de la coordinació de la informació.

L'evolució del nombre de parelles localitzades en l'àrea de Penyagolosa és:

Població	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2021	2022
Penyagolosa	65	75	72	91	65	80	73	89	79	83	89

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Respecte a l'èxit reproductor, el mostreig a la província de Castelló ofereix el menor èxit reproductor de la sèrie històrica (0'6 polls/parella), la qual cosa requereix una explicació. Una baixada important en la reproducció del voltor comú enguany també s'ha observat a França, on s'ha comprovat un descens en l'èxit reproductor del 50%, associat a una soca agressiva de grip aviària (H5N1) que ha produït també la mort d'alguns exemplars. Casos de voltors comú morts per grip aviària s'han detectat també en Guipúscoa (municipi d'Irun, al mes de maig).

3.2.2. Seguiment del cranc de riu ibèric (*Austropotamobius pallipes*)

En 2022, la brigada de la Xarxa Natura 2000 i el Centre de Conservació d'Espècies Dulciaquícola de la Comunitat Valenciana (CCEDCV) van realitzar al Parc Natural de Penyagolosa i la seua zona PORN el seguiment del cranc de riu ibèric en 8 cursos fluvials. Els resultats obtinguts van ser:

Lloc	Detecció
Pont Romà (Vistabella)	Presència
Molí de l'Astor (Vistabella)	Presència
Bassa dels Molins (Vistabella)	Presència
Barranc de la Pregunta (Vistabella)	Presència
Barranc de Montsó (Vistabella)	Presència
Font del Til·ler (Vistabella)	Presència
Riu Montlleó (Vistabella)	Presència
Río Carbo (Villahermosa del Río)	Presència

S'observa que es manté la presència i reproducció en les diferents poblacions, incloent-hi la de la Pregunta (l'única situada dins del parc natural) on després de l'absència d'observacions en 2018 es va tornar a detectar en 2019 fins hui. A diferència d'anteriors memòries incloem les dades corresponents a prospeccions en el riu Montlleó (Vistabella del Maestrat) i en el riu Carbo (Villahermosa del Río), sent positius per aquesta espècie. En 2022 no es van realitzar soltes de cranc en l'àmbit PORN de Penyagolosa. En el moment de redacció d'aquesta memòria no es comptava amb el número d'exemplars detectats en cada localitat, raó per la qual només es cita la presència en els trams esmentats.

3.2.3. Projecte de reintroducció de la papallona apollo al Parc Natural de Penyagolosa

La papallona apollo (*Parnassius apollo*) és una espècie catalogada com a "vulnerable" en el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amençada (Decret 32/2004, de 27 de febrer, del Consell de la Generalitat, en l'Ordre 6/2013, de 25 de març, de la Conselleria d'Infraestructures, Territori i Medi Ambient i la seua actualització a l'Ordre 2/2022, de 16 de febrer, de la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica). Per a

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

aquestes espècies poden establir-se plans de conservació que incloguen l'establiment d'àrees de recuperació, programes de reintroducció, intervencions en les seues poblacions i en l'hàbitat conduents a la millora de les condicions de supervivència de l'espècie al nostre territori.

A la zona mediterrània, la papallona apol·lo presenta poblacions aïllades en altitud, tendents a la reducció de l'hàbitat. Algunes de les amenaces sobre aquestes poblacions inclouen el canvi climàtic, els pesticides o l'abandó d'usos tradicionals com ara el pasturatge. A la Comunitat Valenciana, l'espècie ocupa diferents enclavaments al Maestrat castellonenc, serra de Javalambre i els seus contraforts a les comarques dels Serrans i l'Alt Palància. Una de les poblacions més emblemàtiques a la província de Castelló va ser la de Penyagolosa. Aquesta població va ser objecte d'estudi en 2001-2002, i va començar un declivi posteriorment. En 2006 es va detectar l'últim exemplar en vol del qual es té constància i en 2010 la població es va declarar formalment extinta. Des d'aquesta data no s'havia tornat a detectar l'espècie a Penyagolosa. A fi de recuperar aquesta emblemàtica espècie, en 2018, el Parc Natural, juntament amb tècnics de la Conselleria d'Agricultura, Medi Ambient, Canvi Climàtic i Desenvolupament Rural i en col·laboració amb l'Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva de la Universitat de València (ICBiBE), va iniciar un projecte de reintroducció en les zones que encara mantenen hàbitats adequats.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

A continuació es resumeixen les actuacions executades en aquests primers cinc anys del projecte:

- **Valoració de la qualitat de l'hàbitat:** En 2018 es van realitzar mostrejos en diverses zones del Parc, per a estimar l'abundància de plantes nutrícies, les denominades raïm de pastor o de sapo (*Sedum album* i *S. sediforme*), que requereixen les erugues d'aquesta espècie.

- **Selecció de l'àrea de reintroducció:** Es va triar un paratge de la Muntanya d'Utilitat Pública de Sant Joan de Penyagolosa (Vistabella del Maestrat) per la seua abundància de plantes nutrícies i per presentar altres característiques favorables per a l'espècie.

- **Millora de l'hàbitat en l'àrea de reintroducció:** Amb la finalitat de millorar les condicions per a l'assentament d'aquesta espècie s'han anat realitzant diverses actuacions de millora de l'hàbitat amb la col·laboració de les brigades de la Xarxa Natura 2000, de la brigada del Parc i de la del Camí dels Pelegrins. En 2018 i en 2019 es va actuar sobre una primera parcel·la, esbrossant gramínies i plantant raïm de pastor. Durant 2020, es va reforçar la plantació de *Sedum album* amb 375 exemplars més i es va treballar en l'adequació i millora d'una segona parcel·la. En aquesta es van tallar alguns pins joves per a afavorir la connectivitat de l'hàbitat i per una altra part es van plantar també diverses espècies de plantes nectaríferes per a l'aliment de la papallona adulta: 150 exemplars de card (*Carduus assoi*), 347 exemplars d'escabiosa (*Scabiosa columbaria*) i 96 exemplars d'all silvestre (*Allium sphaerocephalon*). En 2021 amb la idea d'atraure la presència i el pasturatge d'herbívors silvestres – cabra salvatge (*Capra pyrenaica*), cabirol (*Capreolus capreolus*) i porc senglar (*Sus scrofa*)- a aquest paratge, s'han col·locat dos punts amb sal en postes de fusta coberts (per a protegir de la humitat). L'objectiu és que l'activitat i el femat d'aquestes espècies mantinga una pressió sobre la vegetació llenyosa i herbàcia, alhora que aporte nutrients, que afavorisquen el desenvolupament de les plantes nutrícies i nectaríferes esmentades. Pel mateix motiu s'ha construït una bassa somera que arregleque l'aigua de la pluja i servisca com a abeurador als citats herbívors.

- **Cria i alliberament d'exemplars:** A fi d'iniciar la cria de l'espècie i obtindre exemplars per al seu alliberament en el paratge triat, en els quatre anys de projecte es van capturar femelles adultes de papallona apol·lo en les abundants poblacions situades als parcs èdics de Vilafranca del Cid (Castelló), sempre comptant amb l'autorització per al maneig de la Direcció General del Medi Natural i d'Avaluació Ambiental i la col·laboració de l'empresa RENOMAR S.A. Aquestes papallones són mantingudes en captivitat durant alguns dies, període en què ponen en número variable d'ous i després són alliberades. Els ous, mantinguts en condicions adequades, fan eclosió en hivern (en ocasions inclús a partir del final de la tardor). Les xicotetes erugues s'alimenten amb plantes nutrícies i es mantenen en caixes especials fins que aconseguen una grandària de 20-30mm (entre abril i maig), moment en què són alliberades en l'àrea de reintroducció. En 2020 es van recol·lectar un total de 31 femelles, que van depositar un total de 1565 ous dels quals van fer eclosió 533, representant un rendiment del 34%. Al llarg dels primers cinc mesos de 2021 van anar creixent, arribant a fases avançades 94 erugues. Pel fet que es desitjava comprovar si la població de la zona d'introducció havia sigut capaç de produir una generació per si mateixa, a diferència de anys anteriors en 2021 no es va realitzar solta en aquest enclavament i les 94 erugues van ser

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

alliberades en l'insectari (vegeu més avant). En 2022, es van capturar 7 femelles relativament madures, de les quals una va sobreviure un sol dia, amb el que únicament vam disposar de la posta de 6 papallones.

- Seguiment del vol d'adults: Després d'aquestes soltes es van realitzar transectes periòdics que van permetre comprovar, ja en 2019, l'èxit de la seua metamorfosi en adults i comptar les papallones que van volar. Això va suposar la verificació de l'èxit de la primera campanya de cria i alliberament d'exemplars i la tornada d'aquesta espècie al Parc Natural una dècada després de ser declarada extinta. En 2020 es va tornar a comprovar l'èxit de la metamorfosi, amb 23 albiments de papallones volant i es va observar el comportament de posta d'ous, en el camp, per part de dues d'elles. Per fi en 2021 i a pesar que no es van alliberar erugues, es van tornar a observar tres papallones en vol necessàriament procedents de postes efectuades en 2020, la qual cosa demostra el tancament del cicle biològic de la població reintroduïda.

Respecte a la població de la Serra de la Batalla, es va realitzar un transecte de manera similar al de Lloma Belart, però en 2021 no es va detectar cap papallona, mentre que en el nostre projecte en la Lloma Belart, encara que fora del transecte, sí que van ser detectades els dies 7 i 13 de juliol d'aquell mateix any. Cobia, doncs, la possibilitat que una forta reducció poblacional a la Serra de la Batalla la fera pràcticament indetectable. L'alerta per al seguiment d'aquest transecte en 2022 va ser màxima. Però el transecte realitzat en 2022 només ha suposat la confirmació que la població de la Batalla, la més pròxima a la població original de Penyagolosa, s'ha extingit. És important assenyalar que aquesta població ha quedat al marge de qualsevol actuació i que la seua extinció és amb tota probabilitat conseqüència de causes naturals.

- Construcció d'un insectari i manteniment d'una població controlada: Com és necessari continuar incorporant exemplars per a fundar una població viable i amb la idea de disminuir la pressió sobre les poblacions-font a Vilafranca, es va decidir mantindre una població d'aquesta espècie en captivitat perquè proporcione els exemplars a alliberar en el camp. Per això a la tardor de 2020 el Parc Natural va impulsar la construcció d'un insectari en el viver forestal de Sant Joan. Aquest recinte de 62 m² s'ha construït amb una tela de malla per evitar l'entrada de depredadors i la fugida de les papallones. En ell s'han plantat plantes nutrícies per a les larves, aconseguint en 2021 una densitat òptima de mates de *Sedum album* i *S. sediforme*. Com s'ha dit les erugues obtingudes en 2021 van ser alliberades a l'insectari en diferents tandes. Les erugues van créixer i és van transformar en pupes de manera natural, eixint mascles i femelles adults passada la metamorfosi. A pesar d'aquest èxit, es van detectar dos problemes: l'aparició de colònies de formigues agressives amb les erugues i la manca de temperatures prou altes per a afavorir un creixement més ràpid d'aquestes i la reproducció dels adults dins de l'insectari.

3.3. Conservació d'hàbitats

3.3.1 Erradicació d'espècies al·lòctones invasores

Seguint les directrius del Decret 213/2009, de 20 de novembre, del Consell, pel qual s'aproven mesures per al control d'espècies exòtiques invasores a la Comunitat Valenciana, la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa i la brigada de la Xarxa Natura 2000 de la Conselleria desenvolupen de manera periòdica actuacions d'eliminació de plantes al·lòctones invasores en diferents zones del parc natural.

Els objectius estan enfocats a previndre la introducció i proliferació de les espècies al·lòctones invasores, amb l'eliminació d'aquestes, repoblament de les zones tractades amb la vegetació autòctona i la restauració dels hàbitats afectats.

El personal del Parc Natural de Penyagolosa, controla periòdicament les zones del parc on ja s'ha actuat i si hi ha poblacions emergents, per a detectar nous exemplars o espècies invasores.

En 2022, les brigades van fer les tasques d'erradicació de les espècies exòtiques invasores següents:

Espècie	Lloc	Quantitat erradicada
Cedre (<i>Cedrus sp.</i>)	Lloma Bernat (Xodos)	9 exemplars
Xiprer d'Arizona (<i>Cupressus arizonica</i>)	Barranc de la Teixera (Vistabella del Maestrat)	23 exemplars

3.3.2 Restauració de la tova calcària del Carbo

En 2017 es van iniciar els treballs de restauració de la tova calcària del riu Carbo, que alberga una bona representació de l'hàbitat prioritari de la Unió Europea 7220 'Brolladors petrificants amb formació de tova (*Cratoneurion*)', consistents en la neteja de la séquia que proveeix l'antiga bassa del molí amb l'objectiu d'aconseguir que l'aigua desborde per la conducció i, d'aquesta manera, recuperar la superfície de la tova que en aquells dies estava seca.

Durant aquest any la brigada de la Xarxa Natura 2000 ha fet treballs de manteniment de la séquia i dels drenatges. Es van esbrassar zones perimetrals de diverses espècies de gramínies i d'esbarzers (*Rubus ulmifolius*) i es van reparar trams de les parets de la séquia que van patir enfonsaments.

3.3.3. Adequació i manteniment d'hàbitats aquàtics

El treball de neteja de les fonts l'han realitzat històricament els habitants de la zona de manera regular. Actualment, a causa del despoblament de les zones rurals, s'han anat abandonant aquests treballs. És a causa d'aquesta falta de manteniment que moltes fonts estan en continu deteriorament, amb el consegüent risc de desaparició de l'hàbitat que creen al seu voltant i dels punts d'aigua per a la fauna.

Des de la declaració del parc, es va prendre la determinació de recuperar i protegir aquests recursos. La brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa, la del Camí dels Pelegrins i la de la Xarxa Natura 2000 s'ocupen de fer aquesta tasca que tradicionalment feien els habitants de la zona, els quals contribuïen no sols a garantir el manteniment de la qualitat de l'aigua i del seu cabal per a ús de les persones, sinó també a conservar els hàbitats de la fauna salvatge, ja que afavorien la protecció del patrimoni rural, cultural i etnològic del nostre entorn.

En 2022 s'han fet treballs de manteniment en diferents basses o punts d'aigua alguns d'ells amb la finalitat d'adequar-les per a la conservació d'amfibis, crancs i mol·luscos d'aigua dolça i altres – normalment a petició dels Ajuntaments- per a mantindre el seu ús pels ramaders, agricultors, excursionistes i visitants en general, intentant-se respectar i mantindre també en aquests casos a la vida aquàtica. Els treballs realitzats es detallen a continuació:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Lloc	Treball realitzat
Bassa del Mas de Celades	Desbrossaments perimetrals i manteniment. Eliminació de rebrotins d'om (<i>Ulmus sp</i>) a la paret.
Bassa del Mas de Rosca	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Basses Planillar I i II	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Bassa Corralissa	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Bassa Mas d'Alberta	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Séquia de la Bassa del Molí de Xodos	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Font de la Canaleja	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Font de l'Arxivello	Desbrossaments perimetrals i manteniment.
Font del Pi	Desbrossaments perimetrals i manteniment, reposició canella de fusta.
Bassa Mas del Boiro	Control gramínies i arbrat. Maçoneria millora captació.
Bassa Mas de la Cambreta	Desbrossaments perimetrals i manteniment. .
Font de l'Alforí	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador.
Font del Fontanal	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador.
Font de la Randera	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador.
Font Coberta de Sant Joan	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador.
Abeurador del Peiró de Sant Joan	Desbrossament del perímetre i neteja de l'abeurador.

3.4. Adquisició i millora del coneixement

3.4.1 Estació pluviomètrica PHNIA 015 de Sant Joan de Penyagolosa

L'estació pluviomètrica tipus Hellmann la va instal·lar Nacho Ibáñez el juny del 2015. Des d'aquell moment, es van recollint manualment les lectures pluviomètriques diàries i registrant-les en unes taules de dades.

L'any 2022 va ser, quant a la pluviometria, un bon any, pròxim a la mitjana del lloc, amb 873'7 l/m². Els mesos més plujosos van ser març (375'3 l/m²) abril (105'1 l/m²) i novembre (101'7 l/m²). Van destacar gener i febrer com els mesos amb menys precipitacions.

Respecte a les temperatures segons els valors registrats per AVAMET a l'estació de Sant Joan, la mínima absoluta va ser -8'8 °C el dia 14 de gener i la màxima absoluta amb 32'1 °C el 12 d'agost. Quant al vent, el dia amb ratxes més fortes registrades va ser el 5 de gener, arribant a 72'4 km/h.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Mes	Pluviometria 2022
Gener	2,2 l/m ²
Febrer	6,7 l/m ²
Març	375,3 l/m ²
Abril	105,1 l/m ²
Maig	84,3 l/m ²
Juny	10,5 l/m ²
Juliol	13,8 l/m ²
Agost	49,5 l/m ²
Setembre	64,9 l/m ²
Octubre	31,5 l/m ²
Novembre	101,7 l/m ²
Desembre	28,2 l/m ²
TOTAL	873,7 l/m²

3.4.2. Xarxa de seguiment de la biodiversitat i del canvi climàtic

Els efectes sobre la biodiversitat són difícils de detectar sense un seguiment constant en el temps de l'abundància i distribució de les espècies, de la variació de la composició de les comunitats que formen les espècies i de les interaccions que es donen entre elles. És per això que es fa necessari disposar de xarxes de seguiment temporal de la biodiversitat i de les comunitats biològiques que incloguen diferents tipus d'hàbitats.

El Centre d'Investigacions sobre la Desertificació (CIDE) de Montcada, amb finançament de la Fundació Biodiversitat i la col·laboració d'agents mediambientals, personal dels parcs naturals i del Centre per a la Investigació i Experimentació Forestal (CIEF), està desenvolupant el projecte "Xarxa Bioclima" de seguiment de la biodiversitat i del canvi climàtic en diversos parcs naturals de la Comunitat Valenciana, entre ells Penyagolosa. L'objectiu és establir una xarxa de parcel·les permanents per al seguiment a llarg termini dels canvis de vegetació, de biodiversitat microbiana i de temperatura del sòl en el temps, per a detectar efectes del canvi climàtic en alguns ecosistemes terrestres típics de la Comunitat Valenciana. Amb eixa finalitat al llarg del temps es faran mostrejos repetits en una vintena dels hàbitats terrestres d'interés comunitari (UE) que estan presents a la Comunitat Valenciana, cobrint diferents zones climàtiques i geogràfiques. La metodologia d'aquests mostrejos i la localització de les parcel·les escollides pot consultar-se a: <https://agroambient.gva.es/va/web/cief/xarxa-bioclima-seguiment-de-la-biodiversitat>

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

A Penyagolosa, amb la col·laboració de l'equip del parc, en 2020 es van seleccionar cinc parcel·les representatives de diferents ambients: pinada de pi pinastre (*Pinus pinaster*), de pi negre (*P. nigra*), de pi roig (*P. sylvestris*), carrascar (*Quercus ilex*) i formacions de ginebres i savines (*Juniperus sp.*).

En aquestes parcel·les, en 2020 es va fer el primer mostreig de composició de vegetació i en 2022 s'ha continuat amb la revisió de la seua evolució. També s'ha revisat sensors climàtics de registre continu de la temperatura del sòl.

3.4.3. Boscos madurs:

En els últims anys els boscos “vells” o “madurs” són objecte de gran interès pel seu valor paisatgístic, la seua importància per a la conservació de la biodiversitat i la seua raresa en la naturalesa ibèrica i europea on la mil·lenària presència humana ha transformat i explotat contínuament el medi forestal.

Els boscos madurs són una etapa essencial en la dinàmica dels ecosistemes forestals, constitueixen un patrimoni molt valuós per la seua extrema escassetat, la seua fragilitat i la impossibilitat de la seua recuperació després de la seua pèrdua o alteració, albergant una fauna i una flora altament especialitzada que és incapaç de trobar refugi en altres hàbitats. Per això el grup de treball sobre boscos del Grup de Conservació d'EUROPARC – España, va iniciar en 2013 un projecte per a localitzar, catalogar i conservar els escassos rodals on l'extracció fustera, el carboneig o el pasturatge han sigut reduïts o han cessat fa molt i presenten encara un alt grau de naturalitat, grans arbres d'edat avançada i abundant fusta morta en peu i en el sòl entre altres característiques.

Dins de les línies de treball d'aquest projecte figuren:

- La creació d'una “Xarxa de Boscos de Referència”, integrada pels rodals amb majors valors de naturalitat, que pugua convertir-se en una referència per a l'avaluació de l'estat de conservació dels diferents tipus d'hàbitats forestals.
- L'establiment de parcel·les permanents de seguiment, les quals permeten millorar el coneixement de l'estructura i funció dels rodals vells.
- El desenvolupament d'una silvicultura dirigida al manteniment dels valors naturals del bosc i la maximització de la naturalitat de les intervencions que s'executen, així com la identificació de les mesures de gestió més adequades per a accelerar la dinàmica dels boscos cap a la maduresa.

Al PN de Penyagolosa i el seu entorn (àrea PORN) en 2018 vam proposar una sèrie de parcel·les que compleixen els criteris per a formar part de la citada xarxa, totes elles dins de muntanyes d'utilitat pública (MUP) gestionades per la Generalitat Valenciana. Mitjançant mostreig en camp i sobre la base d'un conjunt d'indicadors quantitius i qualitius, tècnics del Centre per a la Investigació i Experimentació Forestal (CIEF), Agents Mediambientals i personal del Parc Natural han caracteritzat i seleccionat els següents rodals durant els dos primers anys del projecte:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- La Pegunta (Vistabella del Maestrat): rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*) i pi roig (*P. Sylvestris*).
- Barranc obscur (Vistabella del Maestrat): rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*)
- El Rodesnar (Vistabella del Maestrat): rodal de pinastre (*Pinus pinaster*) i de pinassa (*P. nigra* ssp. *salzmannii*)
- La Fontana (Vistabella del Maestrat): rodal de pinassa (*Pinus nigra* ssp. *salzmannii*)

En 2020 va començar la segona part de l'estudi d'identificació i caracterització dels rodals de referència amb la realització d'identificacions pericials mitjançant transectes i fent una valoració quantitativa. A Penyagolosa l'empresa especialitzada Bioma Forestal S.L., amb la col·laboració d'una tècnica forestal del CIEF i l'equip del Parc Natural, han fet una caracterització i avaluació més detallada de dues d'aquestes parcel·les (el Rodesnar i la Pegunta), inventariant els elements més destacats de cadascuna d'elles.

En 2022 s'han definit els punts on se situaran els cartells interpretatius que s'estan desenvolupant.

Les fitxes corresponents als diferents rodals es poden veure a: <http://redbosques.creaf.cat/redbosques/herramientas#mapaFase2>

4. Pla de vigilància d'incendis forestals

A més dels mitjans de les diferents conselleries, Diputació de Castelló, corporacions locals i organismes estatals, participen en el Pla de Vigilància Preventiva a la Comunitat Valenciana, en funció dels diferents períodes de l'any i els diferents períodes d'alerta meteorològica, els mitjans assignats en la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa, els quals durant la campanya de 2022 van ser:

4.1 Mitjans de vigilància mòbil

Els mitjans mòbils assignats en la zona PORN del Parc Natural de Penyagolosa durant la campanya del 2022 van ser els següents:

Unitats de prevenció d'incendis forestals. Funcions: informació de l'ús del foc als usuaris i vigilància del territori.

C201: unitat de prevenció ordinària.

C309: unitat de prevenció ordinària.

C204: unitat de prevenció ordinària.

Brigades rurals d'emergència. Funcions: Vigilància i extinció d'incendis forestals.

Dues brigades durant tot l'any situades als termes municipals de Vistabella del Maestrat i Villahermosa del Río respectivament.

4.2 Mitjans de vigilància fixos:

Observatoris. Funcions: detecció d'incendis i servir d'enllaç en la xarxa de comunicacions.

Lloma Bernat (Xodos): durant tot l'any

Pic de Penyagolosa (Xodos): des del 15 de març fins al 15 de novembre de cada any.

4.3 Incendis forestals en la zona del Pla de Prevenció del massís de Penyagolosa en 2022

Durant l'any 2022 s'han produït els següents incendis a l'àmbit del PORN:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Data	Lloc	Superfície	Causa
30/04/22	Xodos (Mas de Montoliu)	0,0005ha	raig
26/08/22	Villahermosa del Río (La Cimorra)	0,002ha	raig
29/08/22	Villahermosa del Río (el Carbo)	0,04ha	raig
09/09/22	Xodos (Gargan)	6,3886ha	raig

5. Programa de comunicació i divulgació

Amb este programa el Parc Natural de Penyagolosa pretén oferir una informació comprensible, objectiva i actualitzada de l'espai natural amb l'objectiu de promoure accions sostenibles i actituds respectuoses amb el medi ambient.

5.1 Activitats de promoció i divulgació

En aquest apartat s'exposen les diferents activitats oferides pel Parc per a la promoció, divulgació i gaudiment dels valors ambientals i culturals del Parc Natural de Penyagolosa.

Celebrem el dia de l'arbre a Penyagolosa

29 de gener de 2022

Per celebrar el dia de l'arbre vam fer una visita a un dels teixos més llongs de Penyagolosa. La ruta va tindre una durada de dues hores i mitja i vam poder conèixer més coses sobre la vida dels arbres.

Participants: 11

Petits misteris dels boscos de Penyagolosa

6 de febrer de 2022

Relacionat amb la celebració del dia de l'arbre, vam fer una ruta guiada a la recerca d'arbres sorprenents: "El pi de cinc peus", "els enamorats", "el cap de lleó", "l'enigma dels anells", "la planta que viu cap avall"... Són alguns dels petits misteris que alberguen els boscos de Penyagolosa. Un recorregut per conèixer alguns dels arbres més curiosos de Penyagolosa i descobrir el perquè de les seues capritxoses i misterioses formes.

Participants: 25

Pels antics camins de Penyagolosa

10 d'abril i 24 de setembre de 2022

Des de temps ancestrals, les persones han traçat rutes de comunicació que recorrien el territori unint pobles, masos, fonts, terrenys de conreu, llocs de culte, etc.

Amb l'abandonament del medi rural i l'ús de vehicles de motor, moltes de les sendes i camins de ferradura quedaren en desús, esborrant-se del paisatge i emportant-se vells estils de vida, de relacionar-se i de desplaçar-se. Aquests i molts altres aspectes de vides passades els tractem al llarg d'una ruta guiada en què recorrem part del camí de Sant Joan de Penyagolosa a Puertomingalvo.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Participants: 20 en abril i 13 en setembre.

Les aus de Penyagolosa, celebrem la primavera

15 de maig de 2022

Durant la primavera, la major part de les espècies d'ocells del PN de Penyagolosa han iniciat el seu procés reproductiu. Això fa que es mostren molt actives i siga un bon moment per observar-les. Multitud d'ocellets canten a l'amor i s'afanyen per construir els seus nius o aconseguir menjar per a la seues cries i, amb sort, és possible observar alguns rapinyaires solcant els cels sobre boscos, camps i penyes.

Aprofitem per celebrar amb ells la primavera en una ruta per alguns dels hàbitats característics del parc en la qual vam aprendre a identificar-les, observar el seu comportament i gaudir dels seus cants.

Participants: 15

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Dona't un bany de primavera a Penyagolosa

22 de maig de 2022

Després dels freds hivernals en què la naturalesa s'adorm, es produeix el despertar de la primavera: els arbres caducifolis recuperen les seues fulles, l'herba creix amb força i les flors apareixen amb mil colors, acompanyades pel cant dels ocells i el vol de les papallones. Per celebrar el Dia Europeu dels Parcs Naturals, vam proposar una ruta pels boscos del Rodesnar i del Rebollar per descobrir com la naturalesa renaix amb alegria a l'arribada de la primavera.

Participants: 18

Plantes comestibles, medicinals i verinoses de Penyagolosa

25 de juny de 2022

En els nostres passejos pel camp moltes vegades ens haurà cridat l'atenció la presència de fruits silvestres de brillants colors i ens haurem preguntat si es podrien menjar o serien verinosos. Altres vegades, les aromes que emanen moltes plantes mediterrànies ens hauran evocat el seu ús com a condiment o, fins i tot, com a remei medicinal tradicional. De manera amena, però rigorosa, en aquesta xarrada es van presentar algunes de les espècies més comunes i clarament identificables de plantes comestibles, medicinals o verinoses que podem trobar pels nostres passejos pel Parc Natural de Penyagolosa.

Amb el suport de diapositives i amb material recollit en el camp (branques, fulles, fruits,...) es va explicar com reconèixer i usar - o evitar - algunes de les espècies de plantes comestibles, medicinals o verinoses presents al Parc Natural i el seu entorn. Consells generals i precaucions, com reconèixer-les, usos gastronòmics i medicinals, curiositats, etc. L'activitat es va completar amb un breu recorregut pel camp per detectar i identificar aquestes plantes en el seu hàbitat.

Participants: 12

Papallones i libèl·lules de Penyagolosa

10 de juliol de 2022

Pel seu bon estat de conservació i el seu clima fresc, les prades, els boscos i els tolls de Penyagolosa constitueixen el privilegiat hàbitat d'una gran diversitat d'invertebrats, destacant per la seua bellesa i el seu colorit les papallones i les libèl·lules. Amb fotografies i vídeos com a recurs visual, presentem algunes de les espècies de papallones i libèl·lules més boniques, rares i interessants que es troben a Penyagolosa i el seu entorn: identificació, forma de vida, curiositats... Després de la xarrada, vam fer una passejada entorn de l'Ermitori de Sant Joan per observar i fotografiar aquests xicotets però cridaners animals.

Participants: 19

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Penyagolosa a la fresca

Tal com s'ha anat realitzant en els últims anys, durant els mesos més calorosos d'estiu i per a les persones que ens visiten durant aquesta època de l'any, realitzem una sèrie d'activitats d'interpretació del patrimoni diverses vesprades entre setmana. Les activitats consten de passejos per la natura en els quals aprofitem el capvespre i la seua baixada de temperatures per conèixer els xicotets secrets que guarda Penyagolosa.

Així doncs, les rutes realitzades al llarg dels mesos de juliol i agost van ser:

16 de juliol de 2022: la font de l'Espino

Participants: 15

8 d'agost de 2022: el Barranc de la Pegunta

Participants: 14

Participació en la Fira de Tots Sants de Vistabella del Maestrat

30 d'octubre de 2022

Enguany, el parc va tornar a participar en la fira de Tots Sants, que va organitzar l'Ajuntament de Vistabella del Maestrat, amb la instal·lació d'una parada en la qual es va oferir informació del parc, així com de la fauna i la flora del territori. La parada va estar situada a la Plaça del Dau i va tindre molt bona acollida per part del públic visitant.

Visitants atesos: +/- 250

Nascudes per viatjar

20 de novembre de 2022

Són moltes les aus nascudes per viatjar, i molts els desafiaments que han d'afrontar en aquests viatges vitals. Algunes d'aquestes aus hivernen a Penyagolosa i han d'acumular el màxim possible de reserves per sobreviure els freds mesos d'hivern.

Durant l'activitat, vam fer menjadors per fer-los més suportable l'hivern i vam repassar les caixes niu que es van instal·lar l'any anterior. Així, la pròxima primavera les tindrem netes de paràsits i en bon estat per a la cria a d'una nova generació d'aus, les quals ompliran els cels amb els seus alegres cants, vistosos plomatges i, el més important, mantindran l'equilibri necessari en els nostres ecosistemes.

Participants: 21

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Els colors de la tardor

27 de novembre de 2022

Després del sec estiu en les nostres terres, arriben les pluges per a alleugeriment del bosc i els seus habitants. Tot reverdeix com en una segona primavera, mentre els cels nets i clars, les diferents tonalitats de les fulles dels arbres i els fruits silvestres fan de Penyagolosa aquell bosc màgic dels nostres contes d'infància. En l'activitat els visitants van participar en ruta interpretativa en la qual van poder gaudir de les belles imatges de postal que la tardor ofereix al parc.

Participants: 22

La decoració nadalenca més natural

18 de desembre de 2022

En aquesta activitat convidem als participants a reblar el clau a la decoració nadalenca fugint de l'omnipresent plàstic i recuperant els elements decoratius de la natura. Després d'una introducció sobre les plantes i fruits habitualment relacionats amb el Nadal i amb els quals cal tindre una sèrie de precaucions perquè algunes estan protegides, cada participant va elaborar un centre de taula amb espècies vegetals habituals al voltant del centre d'interpretació, algunes d'elles al·lòctones.

Participants: 13

5.2 Aparició en mitjans de comunicació

Des del Parc Natural de Penyagolosa s'utilitzen els mitjans de comunicació com a eina de difusió per informar sobre l'actualitat de l'espai natural. Algunes de les activitats, jornades i altres actuacions dutes a terme des del parc natural han sigut notícia durant l'any 2022 a través dels mitjans de comunicació, tant escrits com audiovisuals.

El Parc Natural de Penyagolosa va participar en els següents reportatges:

“Penyagolosa, el gegant de les dues cares” 5 Barricas, blog especialitzat en el món del vi, 10 de març.

La Microreserva del Barranc de la Pegunta en el programa “Terra Viva” d'À Punt el 19 d'octubre.

5.3 Pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa

<http://www.parquesnaturales.gva.es/ca/web/pn-penyagolosa>

Durant tot l'any es treballa en el manteniment i actualització de la pàgina web del Parc Natural de Penyagolosa, a través de la qual els ciutadans poden informar-se d'una manera clara i senzilla sobre les característiques i activitats del nostre espai natural. En aquestes visites a la web, els usuaris s'interessen per les activitats programades que s'anuncien en el tauler d'anuncis de la web, per la història del parc natural o per la seua flora i fauna, però sens dubte l'enllaç que continua sent més visitat és el que correspon al punt: “Planeja la teua visita”. Això ens indica que la major part dels usuaris de la nostra web són visitants del parc que demanden informació actualitzada de l'espai natural per organitzar la seua eixida a Penyagolosa, també conèixer els accessos al parc, les seues rutes i senderes, l'horari d'atenció al públic en el centre d'interpretació i informació relacionada amb les àrees recreatives. En 2022, va haver-hi un total de 47.820 de visites a la web del parc, amb un 63,2% de nous visitants respecte al 36,8% de persones que havien visitat la web amb anterioritat. Els períodes amb major nombre de visites corresponen a les vacances de Setmana Santa, estiu (juliol i agost) i durant el pont de la Constitució.

El portal web també posa a la disposició de l'usuari un canal on poder realitzar consultes respecte a algun tema concret o dubte en referència a l'espai natural. A través de l'enllaç “bústia de consultes” els usuaris durant aquest any 2022 han realitzat diferents preguntes en referència als equipaments, zones d'acampada, les rutes, activitats guiades oferides des del parc natural i els permisos per al vol de drons. Des de l'oficina tècnica es gestiona la recepció de les consultes generades en la bústia i aquestes són contestades a la major brevetat possible.

L'any 2022, 316 persones van estar subscrites a la llista de distribució del parc, a través de la qual rebien puntualment informació de les activitats programades.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

5.4 Publicacions

El Gegant

En 2022 continuem amb la publicació quadrimestral del butlletí El Gegant, una important ferramenta d'educació ambiental amb l'objectiu de fer conèixer el patrimoni natural i cultural present al parc i les labors que es realitzen des d'ací per a la seua protecció i conservació

Els tres butlletins de 2022 es poden trobar i descarregar a la pàgina web. En ells es tractaren els següents temes:

- Els fongs, meravellosos éssers vius.
- La fitxa: el crebalòs
- Notícies de la natura: de gener a desembre de 2022
- Fongs hipogeus a l'àrea de Penyagolosa, per Rocío Moliner i Fernando García
- La fitxa: el Reboll (*Quercus pyrenaica*)
- Les sargantanes de Penyagolosa, per Guillem Pérez i de Lanuza, i Anna Kawamoto
- La fitxa: la campaneta d'hivern
- Educació ambiental: activitats al parc de gener a desembre de 2022
- El manteniment del parc: els treballs de la brigada de gener a desembre de 2022

5.5 Programa d'educació ambiental

El programa d'educació ambiental que es duu a terme des del Parc Natural de Penyagolosa pretén, a través dels seus projectes i activitats, dirigits tant als centres escolars com al públic en general, fomentar la responsabilitat de la població en relació amb el medi ambient, utilitzant com a eina

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

l'educació ambiental. Conèixer, comprendre, prendre consciència i actuar, és la dinàmica que es pretén dur a terme amb aquest programa, ja que a través de l'educació ambiental promovem una nova relació de la població amb el seu entorn més pròxim.

Educació ambiental per a centres educatius: Visites escolars al Parc Natural de Penyagolosa

Curs 2022

Com cada curs escolar, el Parc Natural de Penyagolosa posa en marxa el projecte d'educació ambiental dirigit als centres educatius. Durant part del curs escolar s'ha dut a terme aquest projecte en el mateix espai natural, on s'estableix un contacte directe entre els alumnes i el paisatge de Penyagolosa, el qual desperta un gran interès entre els més joves que ens visiten. Amb l'inici del curs escolar, els educadors ambientals del parc, encarregats de dissenyar el projecte d'educació ambiental, van contactar amb els centres educatius, posant èmfasi principalment en els de l'àmbit del parc natural i van difondre també a través de la web les activitats programades. Durant l'any 2022 un total de 374 alumnes van participar en el projecte d'educació ambiental, de 6 diferents centres educatius i de diferents nivells formatius.

Entre les activitats realitzades amb els centres educatius destaca la realització d'excursions guiades a diferents punts d'interès del parc.

Centre	Localitat	Alumnes	Nivell	Data
UPM Escuela de ingenieros forestales	Madrid	40	Universitari	06/05/22
Universitat de València, Facultat de Ciències Biològiques	València	39	Universitari	23/07/22
IES Benicàssim	Benicàssim	185	ESO	14/10/22
IES Penyeta Roja amb AMUFOR	Castelló	45	ESO	18/10/22
Centre Integrat Públic de FP de Cheste	Cheste	9	ESO	28/10/22
CEIP Estepar	Castelló	56	Primària	03/11/22

CRA de Penyagolosa

De gener a desembre de 2022

Durant el curs 2021-2022 continuem treballant amb el Centre Rural Agrupat (CRA) de Penyagolosa amb l'aulari de Vistabella, en particular, en la formació del seu alumnat. Concretament, en aquest any participem amb les següents activitats:

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- *Les aus migratòries, nascudes per a viatjar*: El dia 2 de febrer es va realitzar una presentació sobre les característiques de les aus migratòries, els seus viatges i la importància d'aquestes per als ecosistemes globals i per als éssers humans. La xarrada es va impartir als alumnes de 1r de l'ESO.

Participants: 20

- *L'Univers i el planeta Terra, la nostra llar*: l'1 de març fem una xarrada sobre l'univers i la importància de conservar el planeta Terra com a solució per als problemes del futur. Es van tractar temes com la contaminació de l'aigua i el canvi climàtic.

Participants: 20

- *Plantació de clavell dels cartoixans (*Dianthus carthusianorum*)*: El 12 d'abril, l'AMPA i l'aulari de Vistabella al complet van vindre al parc a realitzar una plantació de reforç d'aquesta planta en col·laboració amb un projecte LIFE dut a terme per la Conselleria.

Participants: 29

- *Del foc al calfament global*: El 17 de maig vam fer una xarrada per als alumnes de 2n de l'ESO en la qual repassem les fonts d'energia utilitzades per l'ésser humà al llarg de la seua existència. Des del foc fins a l'actual ús dels combustibles fòssils. Aquest repàs per la història de les fonts d'energia ens va servir per plantejar els inconvenients de l'ús d'energies no renovables i tractar les bones pràctiques que tots podem aplicar en el nostre dia a dia en el consum d'energia per ser més sostenibles mediambientalment.

Participants: 20

- *Els tresors del Barranc de la Pegunta*: el 18 de maig vam realitzar una ruta interpretativa pel Barranc de la Pegunta amb l'alumnat de 1r i 2n de l'ESO.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Participants: 22

- *La misteriosa fauna de Penyagolosa*: el 7 de juny vam realitzar una ruta interpretativa pel parc buscant i interpretant rastres amb els alumnes d'infantil i primària de l'aulari de Vistabella del CRA de Penyagolosa.

Participants: 23

- *Acampada social del CRA de Penyagolosa* (aulari de Vistabella). : el 17 i 18 de juny el personal del parc juntament amb l'AMPA de Vistabella vam organitzar l'acampada social del CRA. A l'acampada van acudir els alumnes amb les seues famílies, es van utilitzar les instal·lacions dels campaments Lloma vela I i II. Durant els dos dies es van realitzar activitats d'educació ambiental i d'interpretació del patrimoni.

Participants: 107

- *El cos humà i la seua relació amb l'entorn*: el 4 d'octubre comencem l'any escolar en l'aulari de Vistabella amb una activitat englobada en el currículum escolar en la qual repassem la importància de la cura de l'alimentació posant l'èmfasi en el consum de productes de Km 0, ecològics i en la reducció dels embolcalls plàstics.

Participants: 20

- *Breu història dels espais protegits*: el 29 de novembre, també en l'aulari de Vistabella, i dins del projecte relacionat amb els mapes i sistemes d'organització polítics, realitzem una presentació dels parcs naturals més destacats del planeta, de la Península i de la Comunitat Valenciana, a través dels quals vam donar un repàs als mapes geogràfics i polítics del món.

Participants: 20

Drets de la infància

26 de juny i 22 d'octubre de 2022

Enguany vam tornar a participar en la campanya de col·laboració dels Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana i la Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives. La campanya consistia en l'organització i realització de dues activitats d'educació ambiental destinades a xiquets, xiquetes i adolescents de residències i llars del sistema de protecció i consells locals d'infància.

A Penyagolosa les activitats van consistir en:

L'activitat de juny va estar relacionada amb les papallones i libèl·lules de Penyagolosa. Amb fotografies i vídeos com a recurs visual, vam presentar algunes de les més boniques, rares i

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

interessants espècies de papallones i libèl·lules que es troben a Penyagolosa i el seu entorn: identificació, forma de vida, curiositats... Després de la xarrada vam fer una passejada entorn de l'Ermitori de Sant Joan per observar i fotografiar aquests xicotets però cridaners animals.

L'activitat d'octubre va estar relacionada amb els boscos madurs de Penyagolosa: des dels seus inicis, l'ésser humà ha vist els boscos com un gran rebost d'on extraure els recursos del dia a dia. Els boscos ens han proporcionat aliments, oxigen, matèries primeres i molts altres béns al llarg de la nostra existència. En les últimes dècades, la importància del manteniment dels boscos s'ha fet cada vegada més rellevant, més encara amb la gran amenaça que suposa l'actual canvi climàtic. Però... Coneixem realment els boscos? Què sabem dels seus cicles, de les seues relacions, de la seua vida...? Al llarg d'una presentació de diapositives descobrim detalladament alguns aspectes menys coneguts dels nostres boscos i els seus habitants. Després de la xarrada de presentació, realitzem un recorregut pel parc acabant amb la plantació de 30 arbres que va ser el llegat que van deixar aquestes xiques i xics a Penyagolosa.

Participants al juny: 14

Participants a l'octubre: 22

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Visites guiades al centre d' interpretació “La Casa Forestal”

Tot l'any 2022

Durant aquest any el parc natural ha continuat oferint el projecte de visites guiades al centre d'interpretació “La Casa Forestal”, ja que considerem que és un recurs important per difondre entre la població local i els visitants en general de l'espai natural. Amb aquestes visites guiades, que els grups han de concertar prèviament, l'educador/a ambiental del parc natural introdueix a les persones visitants en les tradicions i en els costums dels habitants de Penyagolosa per explicar a través d'elles la seua pròpia història. Conèixer com es vivia als masos, quina relació s'establia entre ells i els pobles de voltant o quins recursos havien d'aprofitar de les muntanyes de Penyagolosa són alguns dels aspectes que es plantegen en aquesta exposició que té un caràcter més etnogràfic. El centre d'interpretació també acull una sala d'audiovisuals, on a través d'una projecció s'apropa al visitant a la gran biodiversitat de Penyagolosa, prenent com a fil conductor els seus valors naturals.

Grup	Data	Nº visitants	Procedència
Grupo Scout “Els Àngels”	22/07/22	90	València
Grupo Scout “Sant Jordi”	10/08/22	31	l'Olleria

5.7 Programa d'atenció al públic en general

Com es fa des de la inauguració del Centre d'Interpretació, el parc manté obert el centre setmanalment per a informar físicament, via telefònica o en línia, als visitants que acudeixen a la recerca d'informació. Durant l'any 2022 es van atendre en el centre 4.246 persones en horari de 9:30h a 14h de dimarts a diumenge. Oferint informació específica de rutes, allotjaments i normativa del parc.

Projecte cadires CRAN

Maig i juny de 2022

El mes de maig vam començar un nou projecte d'accessibilitat al parc. Es tracta d'un projecte posat en marxa des de la xarxa de Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana i consisteix en la dinamització de dues cadires *Joëlette*.

Joëlette és la marca comercial d'unes cadires que serveixen per a apropar a persones amb problemes de mobilitat a les cames i de totes les edats al medi natural. Per a l'ús de les cadires, aquestes persones necessiten l'ajuda de familiars, amics o voluntaris. Els/as usuaris/as poden ser persones amb qualsevol problema que els impedisca la mobilitat (Parkinson, Síndrome RET, tetraplegia, etc.)

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

En el projecte dut a terme als Parcs de la CV anomenem a aquesta cadira CRAN (Cadira de Rodes Adaptada a la Natura)

Les dues cadires CRAN van estar al parc, a la disposició de les persones interessades, durant sis setmanes. Durant aquest període de temps es van poder utilitzar en les dues rutes expressament dissenyades per a això. Es tracta de dues rutes senzilles amb un ferm còmode que permet l'ús de les cadires fins i tot per persones sense experiència en la seua utilització.

Les rutes en les quals poden ser utilitzades les dues CRAN són la “Ruta del Pi de les Quatre Forques” i la “Ruta del Rodesnar”

Participants:20

6. Programa de gestió i ordenació de l'ús públic

Durant l'any 2022 s'han desenvolupat les actuacions següents destinades a l'ordenació de l'ús públic en l'àmbit del Parc Natural.

6.1. Ordenació i adequació de l'Arborètum

Fruit del treball coordinat entre el Parc Natural, el CIEF i el Servei de Vida Silvestre, el 2 de juliol de 2016 es va inaugurar l'Arborètum del Parc Natural, amb el nom de Josep Vigo i Bonada, autor del llibre "La vegetació del massís de Penyagolosa". L'arborètum vol representar els diferents tipus de vegetació i l'extraordinària diversitat florística del massís de Penyagolosa. Inclou exemplars d'algunes de les espècies d'arbres, arbustos i herbàcies més representatius i està dotat d'una sèrie de panells temàtics per tal d'informar els visitants sobre aquesta riquesa vegetal. Té per tant un gran valor educatiu i de gaudi pels visitants, ja que s'ha creat pensant tant per a l'ús didàctic com per a l'ús recreatiu de les persones que s'acosten fins al centre d'interpretació, de tal forma que constitueix el nexa entre l'Ermitori de Sant Joan i la casa forestal.

Durant 2022, la brigada de manteniment del parc es va encarregar que a les diferents espècies botàniques –molt desenvolupades respecte a quan van ser plantades- no els faltara la quantitat d'aigua necessària per a sobreviure, reforçant-se els treballs de reg i birbat.

A més de cuidar les espècies plantades, la brigada del parc també s'ha encarregat del manteniment de la passarel·la i sòcols de fusta, dels murs de pedra seca, així com de les dues basses on habiten diverses espècies d'invertebrats aquàtics i d'amfibis i rèptils, recol·locant pedres caigudes i en algun cas fixant-les amb morter. També hagué de substituir la bomba encarregada del bombeig de l'aigua entre les dues basses, moment en el qual es va aprofitar per a fer una neteja a fons de la bassa inferior.

El desbrossament dels prats d'herbàcies espontànies en les quals creixen els arbres i arbustos plantats es realitza de manera seqüencial, perquè siga tan respectuós com siga possible amb la floració de les plantes silvestres i amb els insectes (especialment papallones) que hi troben refugi i aliment. Aquests formen part de la biodiversitat d'aquest lloc i constitueixen un important recurs educatiu i d'atracció de visitants.

Així durant la primavera i l'estiu únicament realitzen xicotets desbrossaments i/o birbats manuals entorn dels escocells i en les vores de la passarel·la. El mes d'agost (passada la floració i seques la major part de les espècies herbàcies), abans de la festivitat de Sant Joan Baptista es completa el desbrossament de l'arborètum, encara que es deixen sectors de 'no intervenció' com a refugi de flora i xicoteta fauna.

6.2. Entorn del centre de visitants, de l'ermitori de Sant Joan i de les àrees recreatives

Paral·lelament als treballs realitzats en l'Arborètum, s'han dut a terme actuacions al voltant del centre d'interpretació i de l'ermitori. Els treballs executats en 2022 es poden resumir de la manera següent:

- Manteniment i repintat amb oli de llinosa de la passarel·la, sòcols, tanques i cartells de fusta, així com de l'observatori d'ocells.
- Eliminació de la vegetació morta.
- Recollida de residus i enderrocs.
- Neteja dels abeuradors de la Creu de Sant Joan i font Coberta.
- Desbrossament seqüencial de la vegetació herbàcia i ruderal entorn de l'ermitori, amb actuacions més freqüents en el perímetre de les edificacions i en les vespres de les processons. Es va deixar l'àrea del barranc sense desbrossament com a zona de refugi de la flora i fauna silvestre (vegeu apartat anterior).
- Desbrossament en l'àrea de les fonts de l'Espino i de l'Alforí, previ a la romeria de Vistabella.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

- Desbrossament de la via d'emergència del Planàs i dels marges de la pista a Sant Joan, incloent també la poda de branques que entraven en la vertical de la calçada.
- Reposició dels pivots que senyalitzen la pista d'emergència de la zona d'acampada el Planàs així com els de la corba de la carretera al costat dels vivers.

6.3. Reparació de la senda d'accés al cim i altres itineraris i pistes

La brigada de treballs del parc, amb la col·laboració puntual de la del camí dels Pelegrins, ha procedit igual que anys anteriors al manteniment, reparació i neteja de diferents sendes i pistes del PN de Penyagolosa i del seu entorn.

D'una banda, s'han fet labors de neteja i condicionament de la senda que dona accés al cim de Penyagolosa. Aquesta senda suporta un intens ús per part dels excursionistes, sobretot en època de Setmana Santa i estival, i es troba per això molt deteriorada, amb alt nivell d'erosió en alguns trams. Els treballs realitzats han consistit en la reparació de desguassos, escalons i empedrats, el tancament de drecceres i en la retirada de branques i pedres.

D'altra banda s'han repassat les sendes (retirada de pedres i branques, reparació d'escalons, desguassos...) de la resta de rutes del parc i d'alguns trams d'altres senderes homologades, com ha sigut el cas en 2022, del PR-CV-79 i del tram del GR7 que discorre entre el Planàs i la Font de l'Espino, on, a més, es va reparar una solsidea.

També s'han fet reparacions menors en les pistes del seu àmbit. Com en altres anys es van esbrassar els marges de la pista de l'Alforí a Sant Joan. A més, es van netejar les cunetes, i es van refer els cavallons i desaigües en les pistes de Sant Joan a la Banyadera i del Rodesnar.

Així mateix, es va retirar les restes de tanca cinegètica de la finca de Sanaüja ja que es trobaven en molt mal estat i podien suposar un greu risc per a la fauna silvestre.

Respecte a la senyalització, en 2022 s'ha continuat amb les labors de repintat, manteniment i reposició dels senyals de localització i direcció dels diferents punts d'interès, itineraris i pistes, reparant també els cartells que acompanyen o avisen de les barreres en l'accés al pic. En el cim de Penyagolosa es va col·locar un cartell en el qual es recorda la prohibició de pernoctar i de construir refugis a l'esplanada d'aterratge d'emergència per a helicòpters.

Enguany, la brigada del parc es va encarregar de la instal·lació del nou comptador de vehicles de l'entrada del parc que va substituir a l'anterior que s'havia danyat. Aquest comptador ens ajudarà a portar un control de visites amb unes dades que podran ser molt útils a l'hora de prendre decisions quant a regulació de l'ús públic en un futur.

De manera complementària la Brigada Xarxa Natura 2000 ha realitzat labors periòdiques de neteja, manteniment o adequació de sendes d'accés a les microreserves de flora en general i de les sendes eco-educatives que es consideren aptes per al desenvolupament d'activitats d'educació ambiental, amb la finalitat de mostrar les espècies més interessants i els hàbitats on creixen. Així tant en la

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

---

microreserva del barranc de la Pegunta com en la de la Picossa (totes dues al terme municipal de Vistabella) es van condicionar els trams de les sendes que les recorren, realitzant desbrossaments dels marges de la senda, arranament de clots, col·locació d'escalons, retirada de pedres o branques, etc.

6.4. Creació i senyalització de dues noves rutes interpretatives

En 2021 es van dissenyar, dotar de continguts i senyalitzar dues noves rutes interpretatives anomenades «Ruta rosa o del Pi de les Quatre Forques» i «Ruta Taronja o del Rodesnar». Aquestes dues rutes, amb 2'1 i 6'3 km respectivament, recorren per la part nord del parc natural i el seu entorn, un sector fins ara sense itineraris propis.

A més de completar l'oferta d'itineraris per a un ús senderista clàssic en l'entorn de Sant Joan, aquestes rutes han sigut dissenyades poder ser recorregudes amb cadires de rodes adaptades a la natura (CRAN), de forma que persones amb mobilitat reduïda puguin gaudir -amb acompanyants- d'aquests paratges.

Des de 2022, la localització i recorregut d'aquestes dues noves rutes pot consultar-se i descarregar-se a través de la pàgina web del parc o del visor cartogràfic de la Generalitat.

6.5. Estudi dels camins de Penyagolosa

Arran d'alguns conflictes suscitats sobre el dret de pas per la senda que ascendeix fins al cim per part dels propietaris de part dels terrenys que conformen el pic Penyagolosa i associacions excursionistes, empreses de turisme actiu i altres visitants del parc, la Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica va encarregar un estudi dels camins d'accés al pic de Penyagolosa a l'empresa *Camí General*, especialitzada en inventariat i peritatges de camins.

L'objectiu d'aquest estudi era comptar amb dades i documents que permeteren delimitar possibles drets i deures respecte de les finques per les quals transcorren, en relació amb la realitat administrativa del lloc i que facilitara prendre decisions de gestió de l'ús públic que conciliaren els drets d'usuaris i propietaris.

L'estudi conclou el següent:

Camí del Pic: La senda que accedeix al pic per la cara Nord és un camí històric de ferradura documentat des de 1851, que ha estat destinat a un ús públic, lliurement, massivament i ininterrompudament durant més de 100 anys, sense que constara fins a 2014 l'oposició expressa o tàcita dels propietaris de les finques privades. Tampoc consta que el camí fora construït per ells, ni que feren un ús de caràcter privatiu o exclusiu. Per consegüent, és un camí públic, d'ús públic des de temps immemorial.

Camí de Sant Joan de Penyagolosa a Lluçena: El camí històric condueix de Sant Joan al coll de la Banyadera pel barranc i la font de la Pregunta. Encara que no està reflectit en el mapa parcel·lari vigent, és un camí àmpliament documentat com a camí veïnal de ferradura, de romeria de Lluçena a Sant Joan i assagador (no classificat). Es tracta d'un camí públic, d'ús públic des de temps immemorial, en la seua triple condició de camí veïnal o municipal, de romeria i via pecuària.

El camí que va del Corralico a la font Trobada: és un ramal històric que condueix a l'antic camí assagador del Corral o del Forn dels Valencians.

Camí de Villahermosa del Río a Xodos: El camí històric que condueix de Villahermosa del Río a Xodos per la cara sud del Pic, figura en el cadastre com de titularitat pública, encara que li falta una secció quan creua la parcel·la 12130A00460001 a Villahermosa del Río (on separa els polígons 3 i 4, complint amb la funció que estava reservada als camins veïnals de naturalesa pública) i una altra més curta en el terme municipal de Castillo de Villamalefa. Es tracta d'un camí públic, d'ús públic des de temps immemorial, en la seua condició de camí veïnal o municipal.

Camí de Castillo de Villamalefa: és el camí del santuari de Sant Joan a Castillo de Villamalefa, però també camí veïnal de Villahermosa del Río a Sant Joan de Penyagolosa. Aquest passa per la font del Pas (abeurador de bestiar) des d'on es pot anar a Sant Joan per la Nevera, a la Masia del Carbo o a Xodos pel camí de Villahermosa a Xodos. Té una vinculació històrica amb la Nevera des del segle

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

XVII. En el cadastre de Vistabella s'identifica amb la pista de la Banyadera. Aquesta última, de 4m d'ample, es va construir entre 1965 i 1967 sobre el camí de Castillo de Villamalefa que discorre pel seu interior amb una amplària d'almenys 1,5 metres.

D'altra banda l'autor conclou que la via pecuària del "cordell d'Entre Termes", antigament "via del Corral o del Forn dels Valencians" segons els documents històrics, no discorre com està reflectida en el mapa de classificació de 1960 ni per on apareix recollida en el visor de l'Institut Cartogràfic Valencià, sinó que des de la Lloma Plana, pel camí assagador del barranc Fosc puja fins al pujol de Marcén on hi ha una emmallada, d'ací baixa a la font de la Cambreta (abeurador), creua el barranc de la Teixera per a pujar al xicotet serral que separa l'emmallada de l'actual mola dels Castelletes del Corralico i d'allí al serral del Corralico (on antigament hi havia una fita en el lloc anomenat "Corral dels Valencians" o "Corral de Doro", d'on diu deriva el seu nom). A partir d'aquell lloc baixa a la Banyadera, seguint el límit de terme per la part de Vistabella.

Aquest informe pot consultar-se en la web del parc amb més detall:

<https://parquesnaturales.gva.es/va/web/pn-penyagolosa/publicaciones>

6.6. Treballs de manteniment del centre de visitants, magatzems i viver

Les brigades del parc i del camí dels Pelegrins es van encarregar també dels treballs de manteniment del centre d'interpretació (xicotetes reparacions, calderes, obra, lampisteria, electricitat, fusteria, subministrament de fusta per al sistema de calefacció, pintat de parets, reparació d'esclotxes, etc.), magatzems (en el centre d'interpretació i en Vistabella), recinte de la casa forestal (bancs, carbonera interpretativa, elements de control d'accessos, etc.) i viver (lampisteria i manteniment en general).

També s'han fet tasques de posada en ordre del magatzem on es guarda el material i de neteja i manteniment d'aquest, cura i posada a punt de maquinària i eines, etc.

Per altra banda, la brigada de la Xarxa Natura 2000 fa treballs de manteniment continuat en el viver de Sant Joan consistents en regs, neteja d'eres, repicat de plàntules de diverses espècies, recollida de llavors d'algunes de les espècies que es cultiven i podes dels arbres que envolten el viver.

6.7. Monument Natural del Camí dels Pelegrins de les Useres

Des de finals de maig de 2019 es va constituir una brigada de manteniment específica per a aquest Monument Natural composta de tres peons i un capatàs. Aquesta brigada dedica la major part dels jornals al camí, mentre que la brigada del Parc Natural se centra més en el PN de Penyagolosa; no obstant això, les dues es reforcen i complementen quan és necessari d'acord amb la planificació dels treballs.

La brigada del camí de Useres -amb la col·laboració puntual de la brigada del parc- té assignada la reparació i condicionament del Camí dels Pelegrins de Useres, aquesta tasca es desenvolupa durant tot l'any encara que és especialment intensa previ a la tradicional peregrinació que comença l'últim divendres d'abril; s'aprofita també per a fer aquests treballs quan les condicions climàtiques són desfavorables al parc.

Així al llarg de l'any 2022 s'han fet reparacions del ferm del camí, revisant i refent els murs de pedra caiguts.

De forma més destacada en 2022 s'han reconstruït uns 18 metres de mur de pedra seca a l'entorn de la Vega de Xodos i en el Mas dels Gats en Les Useres. També la reconstrucció de l'empedrat tradicional del camí en zones danyades o creant-lo de nou al llarg de 80m² en llocs com el Mas de la Covarxa i els Mas d'Ahicart a Xodos, el Mas de la Vall i la Lloma Matassa a Lluçena del Cid o el Mas dels Gats en Les Useres.

Com cada any s'han anat retirant les pedres i branques que entorpien el pas, podant i esbrossant els marges i les zones de descans dels pelegrins al llarg de tot el camí (incloent el punt de partida dels pelegrins en Les Useres, l'entorn de la casa dels peons caminers d'aquesta població i de l'ermita de Sant Miquel de Torrosselles a Lluçena del Cid) de fonts com les de l'Arxivello, dels Possos, de la

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Vall, etc. De manera més local es van reparant els desguassos i escalons que es troben deteriorats i fins i tot s'ha picat algunes pedres que sobreixen del ferm del camí en el tram del Mas de Pau i en del barranc al costat de Sant Miquel de Torreselles a Lluçena del Cid.

A més d'aquests treballs generals de manteniment, en 2022 s'ha millorat l'accés al depòsit antiincendis de la Lloma Bernat, amb desbrossament dels voltants i la tala de 20 pins i 9 cedres que dificultaven l'accés dels helicòpters durant la càrrega d'aigua.

Finalment s'han confeccionat i col·locat uns 102 senyals d'indicació sobre 51 pals situats en les interseccions del Camí amb altres camins, vials i sendes, a més de revisar-se i repintar-se amb oli de llinosa la totalitat de les existents amb anterioritat.

Com a observació de la importància d'aquests treballs, indicar que durant l'incendi declarat el 14 d'agost en les poblacions pròximes a les Useres, els treballs de desbrossament realitzats dies abans van ajudar a detindre l'avanç del foc constatant-se que la franja esbrossada havia actuat com a tallafocs al llarg de diversos punts del camí.

6.8. Observatori d'ocells i refugi per a la xicoteta fauna

Entre els anys 2018 i 2019 es va construir un observatori d'ocells darrere de les quadres del centre d'interpretació i enfront d'una de les basses de l'Arborètum. L'objectiu d'aquest observatori és el de comptar amb un recurs didàctic i educatiu sobre els ocells que acudeixen a l'Arborètum i al mateix temps pugua ser utilitzat per fotògrafs i aficionats als ocells. L'observatori va ser construït de forma totalment artesanal per la brigada del Parc i encara que compta amb una base de formigó està realitzat íntegrament en fusta i compta amb bancs i diferents tipus de finestres per a fer còmoda i fàcil l'observació. L'elecció d'aquest emplaçament es va realitzar tenint en compte l'atracció d'un bon nombre d'ocells per aquest lloc com a espai per a beure i prendre els seus banys.

Aquesta construcció permet que el visitant del parc pugua gaudir de l'observació d'ocells sense molestar-los fent d'aquesta una activitat siga més completa i reeixida. A més, per a afavorir la visita d'ocells i ajudar-los a suportar sobretot els mesos més freds de l'any, s'ha aportat periòdicament aliment -grans i llavors diversos, fruita seca variada i larves de cuc de la farina. En el camp de visió de l'observatori també s'ha construït un punt amb pedres i troncs per a facilitar el refugi i l'assentament de la xicoteta fauna i així poder-la observar més fàcilment.

Els educadors del parc hem revisat l'èxit de la iniciativa, comprovant l'afluència d'almenys 57 espècies d'ocells des de la seua inauguració en 2019 fins al final de 2022, un nombre molt alt per a tractar-se d'un lloc situat en una àrea humanitzada. Part d'aquestes espècies han estat recollides en un parell de cartells amb fotografies obtingudes en el mateix observatori que col·locats al seu interior ajuden als visitants a identificar els ocells que hi acudeixen. Durant 2022 l'observatori ha rebut 19 visites, incloent-hi famílies, xiquets i xiquetes aficionats i il·lusionats per les aus i per descomptat naturalistes i fotògrafs de la natura que han valorat molt positivament l'experiència, obtenint interessants observacions i belles fotografies. Com en anys anteriors al llarg de 2022 la brigada de manteniment del Parc Natural de Penyagolosa ha anat realitzant el seu manteniment per tal de mantenir-la en bon estat.

6.9. Altres treballs

Al gener la brigada del parc va col·laborar amb l'ajuntament de Vistabella, en la retirada de neu de carrers d'aquesta localitat i escampat de sal després de les nevades. També retiraren la neu dels voltants del centre d'Interpretació del Parc Natural i durant les gelades del mes de gener es va escampar sal a la carretera de Sant Joan i es va picar el gel al camí de l'Ermitori i en els accessos a la «Casa Forestal».

Altres treballs de col·laboració amb l'ajuntament de Vistabella va ser la neteja dels abeuradors de l'Alforí, El Fontanal i la Font de la Randera.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

6.10. Recompte d'ascensions al pic:

Com s'ha comentat en l'apartat del Pla de Prevenció d'Incendis Forestals, entre els mesos de març i novembre es va mantindre obert l'observatori forestal del pic Penyagolosa. Durant aquest temps, les persones encarregades de la vigilància d'incendis han realitzat un recompte d'afluència al pic. Els resultats han sigut els següents:

Mes	Nº persones
Març	15 (dies 30 i 31)
Abril	2090
Maig	1068
Juny	778
Juliol	431 (del dia 1 al 20)
Agost	1201
Setembre	779
Octubre	2316
Novembre	768 (fins el dia 15)
TOTAL	7.366 persones

6.11. Zones d'acampada i campaments:

2022		Sol·licituds	Autoritzacions	Persones autoritzades
Acampada "El Planás"		1039	764	5641
Campaments	GD- Gran Demanda	21	8	702
	Ordinaris	17	16	1006
TOTAL		1077	788	7349

7. Integració socioeconòmica

Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana

El març del 2011 es va publicar el Decret 26/2011, de 18 de març, del Consell, sobre el règim jurídic i el procediment de concessió de la llicència d'ús de la Marca Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana, convertint-se la marca en una ferramenta de dinamització orientada a aquelles empreses ubicades en l'àrea d'influència dels Parcs Naturals de la Comunitat Valenciana.

Forma part de l'essència de la marca l'estimulació de l'activitat econòmica de l'àrea d'influència dels Parcs, aprofitant l'oportunitat de les activitats connexes i complementàries, i tractant de generar sinergies entre les dites activitats: produccions primàries, productes agrícoles i ramaders, productes artesans, serveis d'allotjament i restauració, turisme actiu, educació ambiental i interpretació del patrimoni.

En 2022 ha continuat havent huit empreses certificades amb la Marca Parcs al Parc Natural de Penyagolosa, quatre relacionades amb productes naturals i altres quatre relacionades amb el turisme rural i turisme actiu.

En la categoria de producte natural es troben **Mos de Bresca**, el celler **Barranco Magro**, **Embotits Flor** i la **Piscifactoria de Villahermosa del Río** en aquesta última localitat, les quals trauen al mercat els seus productes més característics amb aquest segell de qualitat.

Mos de Bresca és un projecte que naix de la passió per l'apicultura amb l'objectiu de millorar l'ecosistema alhora que es produeix una mel ecològica única i de màxima puresa i qualitat.

El celler **Barranco Magro** ofereix el seu vi Barranco Magro, d'autor i amb 12 mesos en bota de roure francès, un vi que s'obté de vinyes plantades a mà en els vessants del Penyagolosa, en el terme municipal de Villahermosa del Río.

Embotits Flor ofereix el seu pernil ibèric procedent de porcs Ibèrics Flor nascuts i criats a Villahermosa del Río als peus del Penyagolosa, amb una alimentació natural basada en pastures, alfals, pinsos naturals (de soja, ordi, blat, segó i oli d'oliva o soja) i bellota dels carrascars ubicats en les mateixes instal·lacions. Els pernils són curats en assecadors naturals durant un temps mínim de 24 mesos, la qual cosa li conferix al producte una qualitat superior.

La **piscifactoria de Villahermosa del Río** té com a objectiu la reproducció de la truita comuna autòctona, amb la finalitat de reforçar el manteniment de vida d'aquesta espècie, que pobla el riu Villahermosa. L'aigua del riu Villahermosa té les característiques apropiades per al desenvolupament de la truita comuna autòctona, per això, per mitjà d'un procés de reproducció natural i una investigació d'aproximadament 4 anys, s'ha aconseguit desenvolupar el cicle de producció, que assegura la no extinció d'esta espècie i una possible comercialització.

En la categoria de turisme rural, ofereixen els seus productes les marques **Cases rurals Penyagolosa**, **Itinerantur**, **Viunatura** i **Gegantur**.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

Les **Cases rurals Penyagolosa** és un complex turístic d'allotjament format per quatre habitatges: tres apartaments rurals, Garbí, Gregal i Xaloc, i una casa rural L'Arc de Polo. Totes d'ús no compartit. Situades en el nucli urbà del municipi de Vistabella del Maestrat.

Itinerantur oferix rutes per tota la província de Castelló i en totes elles les persones que els acompanyen gaudixen, observen, assaborixen i senten l'espai que se'ls convida a descobrir. Les rutes interpretatives solen ser circulars, eixint i arribant a un punt concret i accessible.

Viunatura és una cooperativa de turisme actiu i esports d'aventura formada per un grup de professionals que oferixen activitats en el medi natural que utilitzen per a mostrar la immensa diversitat natural, geològica i històrica de les comarques l'interior de Castelló.

Gegantur és una empresa que es dedica a fer valdre el patrimoni natural i cultural dels pobles que envolten el Penyagolosa per mitjà de la realització de visites guiades, rutes interpretatives de senderisme i bicicleta de muntanya, i experiències agroalimentàries i culturals en l'àmbit del Parc Natural de Penyagolosa.

Memòria de gestió del Parc Natural de Penyagolosa

8. Inversions realitzades en 2022

BRIGADES PN		Import	Materials	2022	2021
		234.482,60 €	14.500,00 €	248.982,60 €	
EDUCADORS/ES		Import	Materials		
		98.975,21 €	300,00 €	99.275,21 €	
COORDINACIÓ VAERSA		Import			
		22.155,58 €		22.155,58 €	
ESTUDIS					
	ICBiBE: Apol·lo	5.000,00 €		5.000,00 €	
	UJI: IoT	2.000,00 €		2.000,00 €	
	Camí general: sendes Pic	2.855,68 €		2.855,68 €	
MATERIAL INVENTARIABLE					
	Subst. bateries fotovoltaiques	14.126,75 €		14.126,75 €	
Pressupost PN				394.395,82 €	379.163,23 €
BRIGADA NATURA 2000				20.971,13 €	21.366,45 €
TOTAL PN + RN 2000				415.366,95 €	400.529,68 €
Diferència 2022 - 2021				14.837,27 €	
% increment				3,70 %	

Nota: No s'inclouen les inversions comptables a la Direcció Territorial de Castelló, com les inversions en matèria de: prevenció d'incendis, tractaments fitosanitaris contra plagues, Senda Verda (àrea d'acampada, àrees recreatives), grans reparacions en pistes forestals, etc.